

ДИНАМІКА КИЇВСЬКИХ НОМІНАЦІЙ У СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОМУ ТА ЛІНГВОДИДАКТИЧНОМУ ВИМІРАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Дроботенко Валентина Юріївна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Мовна ситуація сучасного Києва – віддзеркалення багаторівневих соціокультурних, історичних, політичних і комунікативних процесів, що тривають у місті впродовж століть. Особливо показовою в цьому контексті є система київських номінацій – топонімів, ергонімів, назв історичних місцевостей, природних об'єктів, культурних пам'яток, урочищ і районів тощо. Ці назви становлять своєрідний код міської історії, у якому закладено інформацію про міфологічне мислення, мову давніх мешканців, культурні впливи, політичні трансформації та цінності різних епох.

Актуальність дослідження київських назв зумовлена кількома чинниками: необхідністю збереження й відновлення історичної пам'яті в контексті декомунізації та перегляду радянського минулого, а також потребою в розкритті глибших смислових пластів, що віддзеркалюють світогляд різних епох. Дослідники ономастики та історії міста (Железняк, 2013; Беценко, 2016) заклали основи для подальшого вивчення топоніміки й ергоніміки Києва, акцентуючи увагу на історичному, культурному та семантичному аспектах (Історія міста Києва..., 2010). В умовах модернізації освіти, зростання ролі цифрових інструментів і міждисциплінарних підходів київський номінативний простір набуває нових дослідницьких і лінгводидактичних можливостей.

Київські назви відображають різні сторони культурного й історичного життя міста. Вони репрезентують давні ремісничі традиції (як-от: урочища *Гончарі*, *Кожум'яки*, *Дігтярі*), а також зберігають сліди етнічних контактів (наприклад, тюркське походження назви *Труханів острів*). Особливого значення набуває відбиття в номінаціях соціально-політичного контексту та ідеологічних змін. Динаміка в назвах вулиць Києва у ХХ–ХХІ ст. чітко демонструє суспільно-політичні пріоритети різних епох – від імперських і радянських назв до декомунізованих і повернених історичних (*Велика Хрещатицька*, *Хрещатик*). На прикладі київського топонімікону можна простежити зміну ціннісних орієнтирів суспільства, зокрема акцент на відновленні національної пам'яті й процесі топонімічної деколонізації (Нагорний, 2022). Важливою рисою київського міського простору є його полікультурність. Райони, на кшталт: *Татарки*, *Пріорки*, *Подолу* чи *Оболоні* історично були місцями взаємодії різних етнічних і релігійних спільнот, що відображено в номінаціях і семантичних нашаруваннях. Наприклад, район *Татарка* отримав свою назву від однієї з найбільш упосліджених національних

спільнот, що мешкала там із 1840-х років. Назва *Пріорка* зберегла сліди монастирської історії, походячи від титулу «пріор» («настоятель монастиря»), заснованого тут ще у XIV столітті.

Функційно-семантичний аналіз дозволяє виявити, які смисли містяться у міських номінаціях і як вони формують ментальну карту міста. Київські назви поєднують номінативну, символічну, культурну, історичну та ідентифікаційну функції, що підпорядковуються певним закономірностям назовництва (Беценко, 2016). У топонімах і ергонімах зафіксовано семантику простору, важливу для реконструкції історичних реалій. Це виявляється в природно-ландшафтній семантиці (*Оболонь* – заплавні луки; *Поділ* – низинна частина міста), економічній семантиці (*Куренівка* – від козацького куреня та цегельних виробництв), а також у сакральній і міфологічній семантиці. Урочище *Видубичі* пов'язане з легендою про те, як «видибали» з води човни-«дуби», а назва *Аскольдова могила* відсилає до політичного вбивства князя Аскольда. Гори *Хоревиця* та *Щекавиця* пов'язані з легендами про засновників Києва. Структура найменувань вулиць Києва представлена в офіційних довідниках і реєстрах (*Вулиці міста Києва*, 2015). Багато назв демонструють своєрідні дериваційні моделі, характерні для української топонімії, зокрема форманти *-івк(а)*, *-иц(я)*, *-иц(е)*, що робить їх цінними для ономастичних студій (Железняк, 2013).

У лінгводидактиці київські номінації мають значний потенціал для формування мовної, культурологічної та історичної компетентностей. Робота з міськими назвами та їх етимологією сприяє розширенню культурологічних знань (назви *Гончарі*, *Кожум'яки*) та формуванню критичного мислення (дослідження мотивів перейменування вулиць, наприклад, *Європейської площі*). Сучасна методика викладання активно використовує локальний ономастичний матеріал для міждисциплінарної інтеграції та розвитку мовно-культурної компетентності студентів. Застосування цифрових інструментів, зокрема, офіційних електронних реєстрів (*Вулиці міста Києва*, 2015), інтерактивних карт, QR-маршрутів і мультимедійних дослідницьких проєктів відкриває можливості для інтеграції топонімічного матеріалу в сучасний освітній процес. Створення віртуальних екскурсій на основі функційно-семантичного аналізу назв (наприклад, *Татарка* як свідectво мультикультурності) забезпечує осучаснений урбаністичний погляд на простір.

Отже, київські номінації становлять багатовимірний комплекс, у якому поєднуються мовні, культурні, історичні та соціальні коди міського буття. Їх динаміка, особливо в контексті топонімічної деколонізації (Нагорний, 2022), дозволяє простежити глибинні зміни в суспільному розвитку України, а системний аналіз допомагає усвідомити важливість мовного середовища як елемента культурної спадщини Києва. Використання цього матеріалу в освітньому процесі сприяє формуванню в студентів цілісного уявлення про мовну картину міста, розвитку їхньої філологічної компетентності й підвищує зацікавлення локальною історією та культурою. Аналіз міських назв є ефективним інструментом розвитку критичного мислення, медіаграмотності, навичок локальної ідентичності й осучасненого урбаністичного погляду на простір.

Список літератури

1. Беценко, Т. (2016) Закономірності назовництва в топоніміці. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Вип. 21. С. 208–210.
2. Вулиці міста Києва: Офіційний довідник (2015). URL: <https://kyivcity.gov.ua/img/item/general/167.pdf>
3. Железняк, І. М. (2013) Київський топонімікон / Відп. ред. В. П. Шульгач. К.: Видавничий дім «Кий». (Бібліотека української ономастики). 224 с.
4. Історія міста Києва з найдавніших часів до 2000 року: Наук.-допом. бібліогр. покажч. у виданнях ХУІІ ст.– 2000 р. (2010) Т. ІІ, Кн. 8. К.: Інститут історії АН України. 116 с.
5. Нагорний, Т. І. (2022) Топонімічна деколонізація міста Києва: просторово-орієнтаційний аспект. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. Вип. 1 (76). С. 10–16.